

Kveeniläiset henkilönimet Raisissa - aarrearkku, jonka avain on ruostumassa

Bente Imerslund
filosofian maisteri

Piru on itse pahuus ja *Piru-Pekka* hakkasi puita sunnuntaipäivänä. Siitä on jo toistasataa vuotta, mutta edelleen teko muistetaan, sillä Raisinjoessa oleva *Piru-Pekan saari* on saanut nimensä synnintekijän mukaan. Järveä, jonka rannalla *Malla-Pekka* poltti tervaa, alettiin vähitellen kutsua *Malla-Pekan järveksi*. Ei tiedetä, kunnioittiko kyseinen Pekka pyhäpäivää. *Sukkula-Pekka* puolestaan teki sukkuloita kangaspuihin. Marie Bråstadia kutsuttiin kveeniläisittäin *Bråstad-Marjaksi*. Hänen isällään sen sijaan oli aito kveeniläinen kutsu-animi: *Jounin Jussa*, siis Johnin poika Johan. Oliko *Moska-Kaija* sama henkilö kuin *Moska-Kaisa*? Kuka oli *Viikinki-Jussa*? Entä *Antti Kusti Hakkarainen*? Miksi *Matti Harju* karkoitettiin 1920-luvulla? Mihin katosi *Horukka*-suku? Tämänkaltaisten kysymysten parissa olen puuhaillut parin vuoden ajan. Työ on jatkoa aiemmalle Raisin kunnan kirjaprojektille (Suomalaisia paikannimiä Raisissa).¹

Kirjoitustavasta

Suomen kieli on suullisena kielenä elänyt Raisissa yli 300 vuotta, mutta harva raisilainen on kirjoittanut suomea. Tromssan yliopiston suomen kielen professori Anna-Riitta Lindgren on 1960-luvulta lähtien tutkinut Raisin suomen kieltä. Hänen aineistonsa on lähinnä Raisinvankasta. Täkäläistä suomen kieltä nimitetään useimmiten kveeniksi. Lindgrenin kanssa olen pohtinut sitä, miten nimet pitää kirjoittaa ja miten saada esille kielellinen moninaisuus niin ettei aineistosta tulisi liian monimutkaista tavalliselle lukijalle. Pääasiallisesti meidän tulee noudattaa niitä ohjeita, jotka säätelevät kveenipaikanni-

mien kirjoitusasua. Käytännössä ollaan aika lähellä suomen kielen oikeinkirjoitusta. Ongelmana on tietysti se, että hyvin harva osaa kirjoittaa kveeniä. Mielestämme tätä ainutlaatuista tilaisuutta kirjoittaa kveeniä ei pidä jättää käyttämättä. Professori Lindgren on lupautunut auttamaan tässä monimutkaisessa tehtävässä kirjoittaa nimet sekä kveeniksi että norjaksi.

Seuraavassa nimet kirjoitetaan kolmella eri tavalla: 1. Aidot suomalaiset nimet, 2. Kveeni-suomalaiset nimet, 3. Kveeni-norjalaiset nimet. Nimet ryhmissä 1 ja 2 on merkitty kursiiviin lihavoituna.

¹ Imerslund, Bente, 1993g, Finske stedsnavn i Nordreisa

1. Aidot suomalaiset nimet

Jaakko Moilanen, Aapu Kaakinen, Antti-Kusti Hakkarainen, Jussa Raappana, Matti Pussinen.

Tästä nimityypistä on Raisissa aika harvoja esimerkkejä, sillä suomalaisten oli vaihdettava sukunimensä norjalaiseen muotoon.

2. Kveeni-suomalaiset nimet

Henkilöä kutsutaan paikan, isän tai äidin tai vanhempien esi-isien mukaan. Se, jonka mukaan häntä kutsutaan on silloin genetiivissä: *Puntan Anna* (Anna Puntasta), *Essan Jussa* (Essan poika Jussa), *Kevä-Heikun Anna* (Anna, Kevä-Heikun tytär).

3. Kveeni-norjalaiset nimet

Systeemi on sama kuin kveeni-suomalaisissa nimissä, mutta suomalaisen genetiivin *-n* puuttuu. Nuoremmat ihmiset sanovat usein etteivät he tuota *n*:ä ole koskaan kuulleetkaan. Kyseiset nimet kirjoitetaan lihavoituina, mutta ei kursivoituna. Esimerkiksi **Punta-Anna, Essa-Jussa, Kevä-Heikku-Anna.**

Myös nimet, joita pidämme norjalaisina, kirjoitetaan kveenien ääntämyksen mukaan. Tällä tavalla suomalaiset vaivattomasti ymmärtävät miten sanat tulee ääntää ja norjalaiset lukijat tulevat tuntemaan kveenien kirjoitustavan; esimerkiksi **Maija** (Maja), **Liisa** (Lisa), **Kaarina** (Karina), **Knuutti** (Knut), **Uule** (Ole), **Eetvarti** (Edvard), **Hokkuni** (Håkon) ja **Porkiili** (Borghild).

Paljon kulttuurihistoriaa kveenien nimitutkimuksessa

Kveeni-henkilönimien yleiskatsaukseen kuuluvat oikeutetusti jutut, jotka hahmottavat ihmisen nimen takaa. Parhailla informanteilla on kerrottavanaan uskomattoman paljon mielenkiintoisia juttuja, jotka pitää säilyttää. Tämä on osa tärkeää kulttuurihistoriaa, joka muutaman vuoden kuluessa katoaa kertojien myötä. Yritän parhaan kyyni mukaan kirjoittaa jutut murteella, jota informantti käyttää. Ilmenee paljon hauskoja sanoja ja ilmaisuja, joita nuo-

remmat ihmiset eivät käytä. Yli kahdeksankymmmentävuotiaat informantit käyttävät mielellään ilmaisua "äderti" luvusta 80 (ätti).

He eivät sano norjalaiseen tapaan *han onkel Johan* (setä Johan) vaan sanovat suomalaisen mallin mukaan *han Johan-onkel* (Johan setä). Huumori näyttää jakautuneen epätasaisesti pitäjässä. Joillakin tie-noilla ollaan erityisen sanavalmiita. Hyvien juttujen kohdalla on ongelmallista päättää, missä raja kulkee. Katoaako kaikki paikallistuntemus kyseisen informantin mukana hautaan?

Monet vanhat kveenit olivat suuria sanantaitajia, joiden osuvat sutkaukset muistetaan vielä pari sukupolvea myöhemmin, jopa niin, että ihmiset siteeraavat sanasta sanaan, mitä he eri tilanteissa sanoivat. Legendaarinen *Siirin Pekka* sairastui huulisyöpään. Lääkäri Larsen kertoi hänelle taudista ja sanoi, että syöpä on hitaasti tappava tauti. *Siirin Pekka* vastasi sanoin, jotka vielä tarkkaan muistetaan: "*Eipä tässä ole kummoisia kiireitä.*"

Sekä **Manni-Ingan** että Kimmenin sanailutaidoista voisi kirjoittaa useita kirjoja, tässä vain muutama esimerkki informantin sanoin. "**Manni-Inga** oli apteekissa Tromssassa. Siinä odotellessaan ostoksiaan, hän katseli ympärilleen ja näki lääkepulloja hyllyillä. Osa pulloista oli varustettu pääkallo-merkein eli ne sisälsivät myrkkyä. No, hän huokaisi vähän ja sanoi *-Joo, joo naimisiin ne taitavat päästä ulkonäöstä huolimatta (gift tarkoittaa sekä myrkkyä että avioitumista norjaksi).*"

Kimmen tapasi kerran Signe Lundin, joka oli uusi tulokas kylässä. No, hän kysyy Lundin rouvalta:

-Mistäs sinä tulet?

-Minä tulen Lopasta (Loppa on paikannimi, ja tarkoittaa myös kirppua). Oletko käynyt siellä?

-En, mutta loppa (kirppu) on käynyt minussa.

Kenttätyö

Viime vuosina olen kierrellyt haastattelemassa noin 90 raisilaista siitä, millaisia kveeni-kutsumanimiä he käyttävät oman kylänsä asukkaista, sekä elävistä että edesmenneistä. Parhaita lähteitä ovat informantit, joilla on hyvä paikallistuntemus. Useimmilla tässä työssä mainitsemillani henkilöillä on virallinen norjalainen nimi, joka löytyy kirkonkirjoista ja väestönlaskentaluetteloista, ehkä myös museon papereista ja pitäjänkirjasta. Kveenipitäjässä ihmiset antoivat toisilleen kveeniläisiä kutsumanimiä. Usein tunnettiin vain kutsumanimet, eikä virallisia nimiä. Yksityiselämässä käytettiin vain kutsumanimiä. Kysyessäni informantilta, mikä on naapurin virallinen nimi, hän saattaa vastata: "*No, kuka sen nyt tietää, mitä papereissa lukee?*" Muuan yhdeksänkymppinen sanoi: "*Mistä minä tietäisin, mitä papereissa lukee? En minä ole nähnyt hänen kirjeitään!*" Mitä nimeä henkilöstä käytetään, riippuu asuinpaikasta, iästä ja puhujan kielitaidosta.

Yläoudassa (no. Øverdalen) kaikki tunsivat *Paasinkorvan Aatolin* tai *Paasin Aatolin*, mutta vain harvat tiesivät, että hänen virallinen nimensä oli Adolf Johansen. Vanhat ihmiset muistavat *Pilli-Jaakon* ja *Jensinan Pekan*, mutta tuskin kukaan tiesi "mitä papereissa luki." Kun kuuluisa *Sifferin Pekka* kuoli v. 1981, monikaan aluksi ei tiennyt tästä ikävästä tapauksesta, koska kuolinilmoituksessa luki vain Peder Johansen. Pitäjässä oli puolisen tusinaa Peder Johansenia, mutta Norjan historiassa tunnetaan varmaan vain yksi ainut *Sifferin Pekka*.

Yhdellä henkilöllä saattoi olla monta nimeä ja kenties puhuja käytti vain yhtä nimeä. Nimi riippui siitä, minkä asuinpaikan tai työn hän yhdisti kyseiseen henkilöön ja siitä, tunsiko hän henkilön isän vai äidin suvun. *Törmä-Heikku* asui *Törmässä* (no. Dørmen), kunnes hän muutti *Leppoutaan* (no. Olderskogen) ja hänestä tuli *Leppä-*

Heikku. Vuonon rannikkolaiset tunsivat hänet innokkaana kalastajana, siellä hänet tunnettiin vain *Saita-Heikkuna*. Toisaalta raisinvankkalaiset tunsivat hänet innokkaana riekonpyytäjänä, ja heille hän oli *Riekk-Heikku*. Virallisesti hänen nimensä oli Henrik Nilsen, mutta tämä nimi ei juuri ollut käytössä. Sisarusarjoista on monta esimerkkiä siitä, että vanhemmilla sisaruksilla on kveeni-kutsumanimiä, nuoremmilla puolestaan on vain norjalaiset nimet. Tämä koskee ennen kaikkea heitä, jotka olivat nuoria 1920- ja 1930-luvuilla, jolloin ankara norjalaistamispolitiikka vaikutti myös nimien käyttöön.

Raisinvankan, Sammaloudan (no. Kildalen) ja Tømmernesin kveenikulttuuri tunnetaan hyvin, vaikka henkilönimiä ei ole erityisesti tutkittu. Minun piti kirjoittaa koko pitäjistä ja ajattelin, ettei varmaankaan kestäisi kauan kerätä sitä vähäistä materiaalia mitä rannikkoalueilta mahdollisesti kerätyisi. Erehdyin perusteellisesti. Ehkä näistä nimistä ei ole koskaan ennen kyselty. Ainakaan kukaan ei tiennyt, montako nimeä on olemassa. Näiltä alueilta olen löytänyt arvokkaita aarteita, ja parhaat informantit ovat noin 90-vuotiaita. Harva heistä puhuu suomea, mutta kuitenkin he usein tietävät, millä nimillä ihmisiä kutsuttiin, vaikka he yleensä käyttävätkin kveeninimien norjalaistettua versiota. Informantit ovat usein epävarmoja ja tietoja pitää tarkistaa. Jaan tutkimusalueen maantieteellisesti. Väestön liikehdintä tekee systeemin epätasaiseksi, mutta sijoitan henkilöt sinne, missä he kauimmin asuivat.

Metodiongelmia

Aika on suurin ongelma. Kun kulkee talosta toiseen haastattelemassa tuntemattomia ihmisiä, ei voi noin vain käynnistää kasettinauhuria ja alkaa iskeä juttua. Täytyy tutustua ja ainakin yrittää luoda luottamuksellinen suhde. Olohuoneessa kuljeskelen mielelläni ihailmassa soikeissa kehyksissä

olevia vanhoja kuvia informantin esi-isistä. Kuvakierros saattaa päätyä siihen, että saan lainata kuvan henkilöstä, joka syntyi 1800-luvun puolivälissä. Kyseessä on juuri hän, josta olen jo kirjoittanut paljon, aavistamatta ollenkaan, että hänestä otettiin kuva - ja mikä ihana kuva - pyhävaatteissaan! Muutoin pidän eniten arkielämän kuvista, joissa ihmisillä on tavalliset työvaatteet. Mutta kenellä nyt oli aikaa ja svara ottaa kuvia arkipäivinä?

Toiset informantit ovat hyvin vaatimattomia sekä omasta että sukulaisten puolesta. He eivät halua "kehua" ja kenties pelkäävät naapurin sanovan, että he kertovat vain myönteiset asiat omaisistaan. Toiset liioittelevat niin lahjakkaasti, että naapuri kehoittaa minua poistamaan puolet. Naapurin mukaan tämä hyvä kertoja osaa vain suoltaa juttuja!

Kirjaviisaat henkilöt, joilla oli vahvoja älyllisiä taipumuksia olivat ehkä vähemmän kiinnostuneita fyysisestä työstä ja saattoivat saada laiskurin maineen, viisaan ja valveutuneen sanomalehdenlukijan sijaan. Ainoa tärkeä mittapuu oli kova fyysinen työ. Papin, lääkärin ja opettajan piti olla oppineita, mutta rahvaan elämä ei ollut helppoa jos kirja miellytti enemmän kuin raskas fyysinen työ. Miesten fyysisestä voimasta ja ampumatarkkuudesta on lukemattomia kertomuksia, samoin kuin naisten jokapäiväisestä raadannasta kunnes 13. synnytys kenties kaatoi heidät hautaan.

Henkilöt, jotka tavalla tai toisella erottivat joukosta, saivat kärsiä, ei välttämättä fyysisesti, mutta muistona heistä jäljelle jäivät ehkä vain jutut heidän typerinä pidetyistä puheistaan ja tekosistaan. Suvaitsevaisuutta poikkeavia ihmisiä kohtaan oli vähän. Toisaalta ajattelen: missä ovat tämän päivän kylähullut, he jotka kulivat talosta taloon ja tiesivät kaiken kaidista?

Oikeita tietoja

Onko Liisa syntynyt v.1853, kuten väestönlaskenta kertoo, v.1854 kuten kirkonkirja kertoo vaiko v. 1856 kuten hautakivessä lukee? Näitä kysymyksiä olisin voinut pohtia vuosikautia, mutta minun on rajoitettava ajankäyttöäni. Oliko naisen nimi Othelie, pitääkö lopussa olla a vai e, h keskellä vai ei? Myöskään tällaisiin norjalaisiin oikeinkirjoituskysymyksiin en käytä paljon aikaa. Jälkeläiset eivät kuitenkaan koskaan pääse yhteisymmärrykseen siitä, mikä oli isoäidin virallinen nimi. Kun ei tiedetä, mitä suomalainen nimi merkitsee, selitykset saattavat olla hyvinkin kekseliäitä. Kaikki ovat kuulleet **Pussi-Eevasta**, mutta miksi hänellä oli sellainen nimi? Koska hän kantoa aina pus-sia. Toinen selitys oli se, että hänellä oli kyttyrä, siis "pussi" kinnittyneenä selkään. Selitys on kuitenkin hyvin yksinkertainen: Eeva oli **Pussi-Matin** eli **Matti Pussisen** leski, eikä kukaan enää muistanut tätä Pussista.

Tämän kaltainen työ monine henkilötietoineen tuo väistämättä esiin myös kutkuttavia tietoja, joita perhe ei välttämättä halua nähdä painettuna. Minä en harrasta tirkistelyä enkä liioin halua tuoda esiin sensaatiomaisia paljastuksia, jotka nolostuttavat tai raivostuttavat ihmisiä. Käsitellessäni tämänkaltaisia herkullisia tietoja ja rumia kutsumanimiä, yritän pitää ohjenuorana seuraavaa: se, mitä en olisi halunnut lukea omasta isoäidistäni, en myöskään kirjoita muiden isoäideistä!

Kutsumanimet - monimutkainen nimijärjestelmä

Miksi 12 lapsen sisarusarjassa kutsuttiin neljää äidin, viittä isän ja kahta isoisan mukaan, kahdeksaa maatilaa ja kahta kylän mukaan, kolmea tekemänsä työn ja neljää enemmän tai vähemmän imartelevien ominaisuuksien mukaan? Kahdella nuorimmalla puolestaan ei ollut kutsumanimeä. Viidelle sisarelle annettiin uusia nimiä nai-

misiinmenon jälkeen: neljälle miehen, kolmelle talon ja yhdelle anopin mukaan! 38 nimeä ja vain 12 henkilöä? Ihan tavallista, joillakin henkilöillä oli peräti 8 kutsumanimeä.

Arvostus

Jokaisessa paikallisyhteisössä on ihmisten välisiä näkymättömiä arvojärjestelmiä. Toiset ihmiset ovat hienompia kuin toiset, omissa ja ehkä muidenkin silmissä. Raisissa, kuten muualla köyhyys oli yleistä, mutta ei tasaisesti jakaantunutta. Aivan alimpana olivat huutolaiset ja kerjuulle joutuneet. Heistä puhutaan sekä myötätunnolla että halveksien. Ehkä heitä myös ihailtiin, koska he näissä vaikeissa olosuhteissa pysyivät hengissä. Köyhien kutsumanimillä on alhainen arvoasema. Jotkut nimet kertovat huonoista taipumuksista kuten tappelualltiudesta, ryyppäämisestä, kiroilusta ja huoraisemisesta.

Käsitteenä kutsumanimi ei mielestäni sinänsä ole kielteinen, sillä useimmat nimet kertovat vain esi-isistä, asuinpaikasta, työstä yms. Valitettavasti löytyy edelleen ihmisiä, joille heistä käytetyt nimet ovat sietämättömiä, vaikka nimi ei sisältäisi mitään kielteistä.

Toiset väittävät etteivät ole koskaan kuulleetkaan, että äidillä, isällä tai heillä itsellään on jokin kutsumanimi. Ongelmana on tietysti se, että kutsumanimeä käyttävät muut ihmiset, kyseinen henkilö ei sitä itse käytä.

Eräät vanhat informantit ovat kertoneet tietysti tuntevansa pitäjän kveeni-kutsumanimet, mutta eivät sivistyneinä ihmisinä käytä moisia nimiä. Toisia oli lapsina kielletty käyttämästä sellaisia rumia nimiä ihmisistä. Kahdessa tapauksessa äidit olivat muuttaneet Raisiin muualta ja pitivät tätä kutsumatapaa epäkunnioittavana. Kasvatuksesta ja yhteisestä taustasta huolimatta saattaa suhtautuminen näihin nimiin poiketa yhdenkin sisaruksen kohdalla. Kaksi- kolme

sisarusta kertoo ylpeänä suvun kaikista kutsumanimistä, mutta varoittaa kuitenkin ottamasta yhteyttä siihen Etelä-Norjassa asuvaan sisareen, joka ei siedä omaa eikä muiden kutsumanimiä ja suuttuu, kun näkee nimet painettuina.

Minun käsitykseni mukaan nimillä ei siis sinänsä nykyään ole korkeaa tai alhaista asemaa, vaan asema riippuu yksilön asenteesta suvun ja pitäjän kveenihistoriaan. Jos kyseinen henkilö kieltää kveenitaustansa, tuntuvat nimet rumilta. Hämmästyttävän usein Raisista pois muuttaneilla henkilöillä on edelleen sellainen käsitys, että kaikki kveeneihin liittyvä on jotain huonompaa ja alempiarvoista. He kasvoivat aikakautena, jolloin kveenijuuret aiheuttivat häpeää, eivätkä koululaiset saaneet oppia suomea. Koulussa lapset saattoivat saada karttakepistä jos he sattuivat sanomaan jotain suomeksi, ainola kielellä, jota he hallitsivat. Heidän kielenensä piti hävittää ja häpeäntunne on juurtunut syväälle. Kaikki eivät ole ymmärtäneet, miten paljon myönteistä on tapahtunut vaikeuksista huolimatta suhteessa kveenikulttuuriin, kveenimuseoihin, suomenopetuksen kouluissa ja suomen kieleen Norjan tiedotusvälineissä. Kielteiset reaktiot näyttävät tulevan vain naisilta. Norjalaistumispaine oli naisia kohtaan paljon voimakkaampaa kuin miehiä kohtaan.

Viime kesänä minulle soitti eräs nainen, joka kertoi kuulleensa, että minä käyn ihmisten luona keräämässä juoruja hänen suvustaan. Tämän puuhan hän halusi lopettaa heti alkuunsa. Kävin hänen luonaan ja parin tunnin haastattelun jälkeen, jonka aikana minulle tarjottiin paljon hyvää syötävää, meistä tuli hyviä ystäviä. Silti hän on edelleen sitä mieltä, että semmoista henkilönimikirjaa ei pitäisi kirjoittaa.

Ihmiset, jotka eivät siedä näitä nimiä, saattavat loukkaantua, kun kirja ilmestyy. Jos kunta aloittaisi tämän aineiston keräyksen vasta kun ei enää löydy mahdollisia "loukkaantujia", ei myöskään löytyisi ker-

toja, joilla on tuntemusta nimistä.

Eräs opettaja Hansinkentän (no. Storslett) ala-asteelta lähetti joskus 1980-luvulla oppilaat projektityöhön ja osan oppilaista oli määrä mennä *Kurusuu-Kynnarin* (**Goroso-Gunnar**) luo. Oppilaat reagoivat siihen, että opettaja käytti sellaista rumaa nimeä. Kynnarin suku oli Kurusuusta, ja *Kurusuun-Kynnari* käytti aina tätä tai muita vastaavia neutraaleja kutsumanimiä itseltään. Hän saattoi myös esitellä itsensä Kynnari Kamalana (Gunnar den Grusomme). Nykyään nuoret ihmiset tuntevat vain harvan kuuluisan raisilaisen kutsumanimen esim. **Siffa-Hokkunin** eli Håkon Hansenin Saarajoesta.

Kaikesta suomenkielenopetuksesta huolimatta kveeniasiat eivät nykyään merkitse paljon nuorisolle. Saatan olla haastattelemassa isovanhempaa, jonka luona on lapsenlapsi kylässä. 15-vuotias kuuntelee meitä, kiinnostuu ehkä ja alkaa myös itse kysellä. Kun kysyn, onko hän kuullut sitä tai tätä kuuluisasta esi-isästään, ilmenee ettei hän tiedä mitään, mutta haluaa tietää. Sitten soi kännykkä ja utelias nuori katoaa. Isovanhemmat, ehkä vanhemmatkin istuivat lukemattomina pimeinä iltoina kuuntelemassa omien isovanhempiensa ja omaperäisen sedän juttuja.

Naisten kutsumanimet

Kutsumanimet kertovat paljon Raisin miesyhteisöstä. Usein pohtiikin, kuka synnytti nämä urheat isät ja pojat. Useimmat naiset elivät tuntematonta elämää eikä heitä juuri mainita. Vastaavasti on lukemattomia tarinoita niistä harvoista naisista, jotka erotuivat joukosta. Naisten tarinat ovat syvemmällä, ja niitä on maaniteltava esiin. Olen tehnyt erityisen paljon työtä kappaleessa "äidin tai vanhemman esiäidin mukaan kutsutut". Tavallisesti kutsumanimi annettiin isän mukaan. Kun henkilöä kutsuttiin äidin mukaan, oli äiti jollain tapaa erikoinen naistyyppi, ehkä toimeliaampi ja

tunnetumpi kylässä kuin isä. Eräs näistä aktiivisista naisista oli ehtinyt ajatella oman elämänsä lopun. Omaan hautakiveensä hän toivoi kirjoituksen "nyt minä olen saanut rauhan." Kun hänen vaitelias miehensä kuuli toiveen, sanoi hän varovaisesti "ja minä myös!" Joissakin tapauksissa isä tuli muualta alueelle aikuisena eikä ollut tuttu paikkakuntalaisille. Hän saattoi tulla alueelta, joka oli niin kaukana ettei kukaan tuntenut kehtään sieltä, esimerkiksi naapuripitäjästä Skjervøyltä(!).

Legendaarinen kättilö Siiri Roijalosta jätti niin lähtemättömät jäljet, että vielä hänen lapsenlapsenlapsiaanakin kutsutaan hänen mukaansa. Siiri oli nuorin kuuluisan Kjeller-Perin ensimmäisestä lapsikatraasta ja hänen lapsuutensa alkoi ankeasti äidin kuollessa Siirin synnytykseen v.1797. Pitäjänhistoriassa kerrotaan Siiristä myönteisesti useamman sivun verran. *"Myöhemminkin on toki silloin tällöin lapsia toisilla maatiloilla kutsuttu edustavien äitinsä mukaan, mutta Siiri on ensimmäinen, jonka oman persoonallisuuden voimasta on nimenanto saanut alkunsa."*² Kun hän keran huomasi, ettei aviomies, Antti, ollut maksanut veroja eikä kymmenyksiä, otti hän itse ohjat käsiinsä maatalan taloudenpidon suhteen. Siiri toimi kättilönä. Erään synnytyksen jälkeen Kellarin kylässä v.1844 hän ajoi hevosella kotiin Roijaloon. Yllättäen hän näki kuuden suden varjot, mutta hän karisti ne kannoiltaan. Siirin ja Antin kolme poikaa ovat saaneet kutsumanimensä äidin mukaan: *Siirin Junkka*, *Siirin Heikko* tai *Siirin Henki* ja *Siirin Antti*. *Siirin Henki* oli naimisissa Marien kanssa, joka synnytti kaksi kaksosparia. Kerran Marie istui hinkalossa ja lypsi lehmää. Siinä hän synnytti yhden, kietaisi lapsen vaatteeseen ja jatkoi lypsämistä. Pian siinä tuli toinenkin, mutta silloin taisi hänen lypsämisensä loppua siltä päivältä. Eräs Siirin lapsenlapsista muistetaan edelleen *Siirin Pekkana*, ja myös monet hänen lapsistaan ovat saaneet kutsu-

manimen isoäidin äidin Siirin mukaan tai sekä isän että isoäidin äidin mukaan esim. *Siirin Pekan Porkkiili*, tai *Siirin Porkkiili* (norjaksi Borghild).

Puntan Annan ja Lars Henriksenin lapsia kutsuttiin äidin mukaan, vaikka isä olikin kunnanvaltuuston puheenjohtajana yhden kauden. Annalla oli kahvila Hansinkentällä (Storslett) ja kaikki tunsivat hänet.

Äidin nimi saattoi olla helpompi ääntää, puhuja tunsu äidin paremmin kuin isän. Sitten on vielä ne tapaukset, joissa isä oli kuollut tai ei enää ollut mukana kuvioissa. Paljon paha sanottiin heistä, jotka saivat useampia lapsia ilman mainittavaa miehenpuolen osuutta. Tämä seikkahan koski kovin monia naisia, joten ihmettelen, mitkä perheet tässä asiassa olivat puhtain paperein liikkeellä. Lehtolasten isistä puolestaan annetaan ihailevia lausuntoja. En itseasiassa näe kovin dramaattista muutosta sukupuolirooleissa viimeisen sadan vuoden aikana. Jo edesmenneistä raisilaisista kunnioitan eniten niitä naisia, jotka yksin ruokkivat ja kasvattivat lapsensa aikana jolloin ei julkisia tukijärjestelmiä ollut. Luultavasti joudun muuttamaan käsitystäni siitä, kuinka epätavallista äidin mukaan kutsumanimen antaminen on, sillä keräystyön aikana olen löytänyt vähintään 50 naista, joiden mukaan jälkeläiset ovat saaneet kutsumanimensä.

Joissakin tapauksissa kutsuttiin miestä vaimon mukaan. Syynä tällaiseen poikkeavaan kutsumiseen voi olla se, että pari asettui asumaan vaimon lapsuudenkotiin. *Fiinan Einari*, eli *Kotasijan Einari*, eli Einar Henriksen oli naimisissa Fiinan, eli Josefina Nilsenin kanssa. He asuivat Fiinan kotitalossa. Kylässä oli kaksi muuta Einar Henrikseniä, mutta vain yksi *Fiinan Einari*. Kutsumanimessä *Fiinan Einarin Josefina* määritellään Fiina aviomiehen Einarin mukaan, joka puolestaan on saanut kutsumanimensä Fiinan mukaan. Einari oleili paljon Raisinvankassa ja siellä häntä tällä nimellä kutsuttiin. *Liisan Antti* eli Anders

Benjaminsen Vefsnistä asui Roijalossa ja oli aviossa Liisan kanssa. Jopa lapsenlapsia kutsuttiin Liisan mukaan. Pojanpoika Johania kutsutaan edelleen nimellä *Liisan Jussan Jussa*.

Ragnan Oskari eli *Matinkentän Oskari* eli Oskar Hysingjordista oli aviossa Ragnan kanssa. Häntä puolestaan usein kutsuttiin *Oskarin Ragnaksi*.

Kutsumanimi ominaisuuden, ammatin tai ulkonäön mukaan

Kaikki eivät saaneet kutsumanimeä vanhempien tai kotipaikan mukaan. Tässä muutamia esimerkkejä millaisia kutsumanimiä ihmiset saivat ominaisuuden, ammatin tai ulkonäön mukaan. Olen merkinnyt joissakin tapauksissa sulkuihin suomenkielisen selityksen:

Tupakan Maija eli Tobakks-Maja
Piippu-Kreeta eli Pipe-Greta
Keppi-Nils eli Stav Nils
Nahka-Uule-Tobias eli Skinn-Ole-Tobias
Keiturin Jussa eli Geit-Jussa
Ahma-Jussa eli Jerve-Jussa
Skraatari-Pekka eli Skreddar-Peder
Raatari eli *Skraatari-Heikku* eli Skreddaren
Nikkari-Niku
Terva-Aapu
Posti-Pekka
Koulu-Jussa
Kauppa-Lassi
Kersantti eli Serjanten
Saippu-Eeva eli Såpe-Eva
Musta-Halttani eli Svart-Halvdan
Valkea-Halttani eli Kvit-Halvdan
Ontuva-Jouni eli Halte-Jon
Iso-Niila eli Stor-Niila
Paha-Matti
Pilli-Jaako
Kello-Piera eli Bjølle-Per
Vantun Peukalo
Puola-Piera
Oravanpyytäjä

Vaskuri-Raja (kuparinvalaja)

Pikku-Saamari

Rautti (seppä)

Klupu-Jussi (klupu-pieni ja vanttera)

Kuivi (pieni, kuivakka, säästeliäs)

Pesä-Heikku

Koko aineisto on tarkoitettu saattaa yleisön saataville ja siksi se julkaistaan tietokantana Raisin kunnan toimesta. Käyttäjät voivat napsauttaa maatilaa, pitäjää, perheitä, **Maijoja, Jussoja**, äidin mukaan kutsuttuja, ominaisuuksien mukaan kutsuttuja jne. Tietokanta on mitä luultavammin saatavilla kunnan kotisivun kautta. Yhteistyössä kunnan kanssa on tarkoitettu, että työstän eri tyyppisiä rekistereitä jotta aineistosta tulee mahdollisimman helpokäyttöinen.

Aina on liian myöhäistä

Lukemattomia kertoja minulta on kysytty miksi en tehnyt tätä jo 20 vuotta sitten, jolloin kaikki vanhat vielä elivät. Kun 1990 luvun alussa tein paikannimikirjaa, kysyttiin minulta miksi en ollut tullut 50 vuotta aiemmin. Aina on liian myöhäistä! Samuli Paulaharju kirjoitti 1920-luvulla Raisin kveeneistä. Hänkin taisi kuulla tullessaan liian myöhään. Kuitenkin olen nimennyt tämän artikkelin "Aarrearkku, jonka avain on ruostumassa". Sota, hävitys (Pohjois-Norjan polttaminen) ja evakuointi toivat muka-naan suuria muutoksia kveeniyteen. Papereita ja kuvia paloi. Jälleenrakennus vahvasti norjalaistumista. Auto oli tärkeä kulkuväline, meritie menetti merkitystään. Ihmiset, jotka kasvoivat tuona aikana ovat nyt kahdensankymmenen. Vain harvat kertojat ovat elossa. Joka kerta, kun minulta kysytään miksen ole käynyt jonkun luona,

sanon, että minun on keskityttävä 80- ja 90-vuotiaisiin. Heillä on aarrearkun avain. Erityisesti heillä, jotka sanovat itsestään: "Se, joka laajalla kiertää, se myös paljon muistiinsa mieltää"

Kunnioitan informantteja valtavasti. Jotkut ovat "julkkiksia", joita kaikki haastattelevat, toisia ei ole koskaan ennen kuultu ja heitä ilahduttaa kiinnostus siihen, mitä he kokivat kahdeksankymmentä vuotta sitten. Jos elämänpäiviä piisaa, kuten on tapana sanoa viisikymmentä täytettyään, aion jatkaa sitä, mitä olen niin monet kerrat tehnyt: Istua hautajaisissa ja itkeä sitä tietoa ja tuntemusta, joka katoaa hautaan informantin myötä, kun taas toiset ovat iloisia vanhan ja raihnaan lopulta päästessä kotiin Jumalansa luo. Marraskuussa 2002 kuoli kolme informanttiani, kahta heistä olin ajatellut vielä jututtaa. Keräystyö on kai aina tällaista, ajan kanssa kilpajuoksua.

suomentaneet Marianna Andreassen ja Bente Imerslund

Lähteet:

Yksityisarkisto noin 90 informanttia, useimmat asuvat Raisissa.

Viitekirjallisuus:

Hansen, Emil, 1953, *Nordreisa bygdebok*. Utgitt av Nordreisa kommune
Aikio, Marjut & Lindgren, Anna-Riitta, 1978, *Tre språk i Nordreisa. Menneske og miljø i Nord-Troms*.
Imerslund, Bente, 1993, *Finske stedsnavn i Nordreisa*. Utgitt av Nordreisa kommune